

16. Winnicki Z. Etapy depolonizacji. Współczesna doktryna i historiografia Białoruska (po roku 1989) wobec Polski i polskości inna. Wrocław, 2003. 621 s.
17. Winnicki Z. J. Białoruskie środowiska «narodowo-opozycyjne» wobec polskiego odrodzenia narodowego w BSSR. Republice Białoruś. *Wschodnioznawstwo*. Wrocław, 2013. S. 159–182.
18. Winnicki Z. J. Polacy w Republice Białoruś – czynniki wpływające na osłabianie samoświadomości narodowej. *Polityczne, religijne i kulturalne aspekty sprawy polskiej na kresach wschodnich*. red. B. Grott. Kraków, 2009. S. 169–232.
19. Winnicki Z. J. Stan obecny i perspektywy polskiej mniejszości narodowej na Białorusi. Polacy poza granicami kraju w progu XXI wieku. M. Michalska (red.). Wrocław 2011.
20. Кручковский Т. Т. Польская проблематика в русской историографии второй половины XIX века. Гродно, 1994. 198 с.
21. Кручковский Т. Т. История Польши в основных концепциях русской историографии XIX – начала XX века. Гродно, 2016. 384 с.
22. Долбилов М. Д. Русский край, чужая вера. Этноконфессиональная политика империи в Литве и Белоруссии при Александре II. Москва, 2010. 999 с.
23. Лукашенко: Польша пытается «не мытьём, так катаньем оттяпать у нас часть Западной Белоруссии». *REGNUM: информ. агентство*. 2011. 1 октября. URL: <http://www.regnum.ru/news/polit/1451309.html> (дата звернення: 21.09.2021).
24. Эркерт Р. Ф. Взгляд на историю и этнографию западных губерний России. СПб, 1864.

МІЖНАРОДНЕ ГУМАНІТАРНЕ ПРАВО ЯК ФАКТОР ЗБЕРЕЖЕННЯ КУЛЬТУРНИХ ЦІННОСТЕЙ

Лаврут Ольга

Міжнародна спільнота здійснила вагомий внесок у збереження та примноження культурної спадщини. Вона є універсальною та необхідною задля формування та розвитку особистості будь-якої країни. Міжнародне гуманітарне право покликане зберегти цей потенціал попри прояви агресії, зокрема і сьогодні на території нашої держави.

Ключові слова: Міжнародне гуманітарне право, культурна спадщина, внесок, заклади, охорона пам'яток.

Міжнародне гуманітарне право покликане не лише дотримуватися норм щодо військових, військовополонених, убезпечити цивільне населення під час збройного конфлікту, а й зберегти світову культурну спадщину, яка є універсальною і має формувати світогляд особистості і майбутніх поколінь. Воно є послі-

довним: варто згадати Гаазькі конвенції 1899 р. та 1907 р., Вашингтонський пакт 1935 р. Згідно із Законом України «Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей» культурними цінностями вважають об'єкти матеріальної та духовної культури, що мають художнє, історичне, етнографічне та наукове значення і підлягають збереженню, відтворенню та охороні відповідно до законодавства України [2].

На сьогодні захист культурних цінностей у випадку збройного конфлікту регулюється в Україні кількома нормативно-правовими актами: Законом України «Про охорону культурної спадщини» (прийнятий Верховною Радою України 8 червня 2000 р.), Законом України «Про охорону археологічної спадщини» (18 березня 2004 р.), Керівництвом із застосування норм міжнародного гуманітарного права у Збройних Силах України, затвердженим наказом Міністерства оборони України від 11 вересня 2004 р. № 400 тощо [3, 17].

Це регулюється ратифікованими Україною міжнародними договорами, серед яких «Гаазька конвенція про захист культурних цінностей у разі збройного конфлікту» (1954 р.); «Конвенція про охорону культурної та природної спадщини (16 листопада 1972 р.), «Конвенція про заходи, спрямовані на заборону та запобігання незаконному ввезенню, вивезенню та передачі права власності на культурні цінності» (14 листопада 1970 р.). Захист культурних цінностей деталізується також у підзаконних нормативно-правових актах, передусім у наказах Міністерства культури України [3, 28]. Керівництво із застосування норм міжнародного гуманітарного права у Збройних Силах України, затверджене наказом Міністерства оборони України визначає, що всі культурні об'єкти та їх персонал повинні бути належно позначені відповідними розпізнавальними знаками [3, 29].

Документи наголошують на повазі до культурної та природної спадщини інших держав, заборонах знищувати, пошкоджувати, розкрадати; необхідності забезпечувати повернення культурних цінностей, вивезених з окупованих територій. У разі порушення законодавства про охорону культурної спадщини передбачено настання юридичної та / або фінансової відповідальності [3, 30]. Відповідальність за розграбування національних цінностей на окупованій території передбачає стаття 438 Кримінального кодексу України (далі – ККУ), але лише під час збройних конфліктів міжнародного характеру, де не передбачена відповідальність за порушення законів та звичаїв збройних конфліктів неміжнародного характеру. До останнього у національному законодавстві відносять статті ККУ «Пошкодження релігійних споруд чи культових будинків», «Незаконне утримування, осквернення або знищення релігійних святинь», «Незаконне привласнення особою знайденого або чужого майна, що випадково опинилося у неї», «Контрабанда», «Незаконне проведення пошукових робіт на об'єкті археологічної спадщини, знищення, руйнування або пошкодження об'єктів культурної спадщини» [3, 32].

Недопустимим є перетворення об'єктів культури, релігії, мистецтва, науки, освіти або благодійності у військові об'єкти, внаслідок чого їм була заподіяна шкода; спричинення шкоди об'єктам внаслідок обстрілів [3, 45]. Пограбування об'єктів культури, релігії, мистецтва, науки, освіти або благодійності, умисне спричинення шкоди також засуджується міжнародним та вітчизняним законодавством [3, 51–53].

На жаль, з початком військової агресії РФ, а особливо із повномасштабним вторгненням такі, акти спостерігаються досить часто. Об'єктами стали заклади освіти, культури, науки, спорту, які не лише пошкоджені, пограбовані, а й знищені. Зокрема, 15 вересня російська армія залишила без вікон заклад дошкільної освіти (ясла-садок) № 14 «Дивоцвіт» Торецької міської військово-цивільної адміністрації Бахмутського району Донецької області, у якому постраждала й музична зала, де діти співали, танцювали, вивчали театральне мистецтво. 27 вересня російський снаряд влучив у палац культури «Україна» у центрі міста [4]. Директор Місії USAID в Україні Джеймс Хоуп справедливо вважає: «Зловмисне, цілісне знищення Росією українських культурних пам'яток є величезною втраченою для України, Європи та всього світу. Намагаючись стерти культуру й історію України, Кремль прагне стерти саме поняття української нації» [1].

Отже, міжнародне гуманітарне право покликане зберегти людський та культурний потенціал різних поколінь. Руйнація, цілеспрямоване знищення, крадіжки культурних цінностей є проявом зневаги до людської гідності та ідентичності, яка ґрунтується на світовій спадщині.

Джерела та література

1. Відповідальність Росії за порушення норм міжнародного гуманітарного права. URL: https://lb.ua/culture/2022/07/29/524561_zlochini_proti_kulturi_shcho_kazhe.html (дата звернення: 30.09.2022).
2. Закон України «Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей». *Відомості Верховної Ради України*. 1999, № 48. Ст. 405. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1068-14#Text> (дата звернення: 30.09.2022).
3. Зі щитом чи на щиті?: захист культурних цінностей в умовах збройного конфлікту на сході України / О. А. Біда та ін.; за заг. ред. А. П. Буценка; Українська Гельсінська спілка з прав людини. Київ: КИТ, 2016. 72 с.
4. Російські загарбники обстріляли дитячий садок у Нью-Йорку та пожежну частину в Торецьку. URL: <https://newyorker.city/articles/237266/rosijski-zagarbni-ki-obstrilyali-dityachij-sadok-u-nyu-jorku-ta-pozhezhnu-chastinu-v-torecku> (дата звернення: 29.09.2022).